

Psycholog v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Myšková Lucie

O ÚSTAVU

Národní ústav pro vzdělávání je přímo řízenou organizací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Vznikl v roce 2011 sloučením Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV), Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (VÚP) a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR (IPPP ČR). Na základě této geneze je tematické zaměření NÚV poměrně rozsáhlé. Pokrývá problematiku pedagogicko-psychologického poradenství, ústavní výchovy, prevence rizikového chování a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, dále se zabývá tvorbou rámcových vzdělávacích programů, sleduje uplatnění absolventů škol na trhu práce atd.

Představované šetření bylo realizováno v **Oddělení pro ústavní a ochrannou výchovu a prevenci rizikového chování**. Naším cílem je přinášet informace o stavu ústavní výchovy, preventivně výchovné péče a prevenci rizikového chování v ČR, vytvářet příležitosti pro metodickou podporu odborníků a hledat cesty pro řešení aktuálních otázek a výzev v těchto oblastech. Za tímto účelem:

- Uskutečňujeme výzkumy
- Vytváříme strategické a koncepční materiály, vedeme pracovní skupiny
- Zjišťujeme, v čem se odborníci dané oblasti chtějí dále vzdělávat a připravujeme vzdělávací aktivity
- Organizujeme příležitosti pro metodickou podporu odborníků
- Vydáváme publikace, články, výstupy výzkumů
- Podílíme se na připomínkování a přípravě legislativy

CÍL ŠETŘENÍ

Na základě mapování činností a programů v zařízeních pro výkon ÚV/OV, které realizoval NÚV v roce 2015, vyšlo najevo, že zařízení často reflektují potřebu psychologické péče pro umístěné děti. Zajištění takové péče ale není jednotné ani konkrétně ukotvené, a to jak v rovině personální, tak obsahové. Psychologickou péči pro děti umístěné v zařízeních pro výkon ÚV/OV doporučuje také např. Usnesení Rady pro lidská práva (2001) nebo ombudsman (2011).

V některých zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy je dětem věnována psychologická péče psychology zaměstnanými v zařízeních, případně spolupracujícími v rámci určitého projektu, nebo je dětem zajištěna péče psychologa externisty, kteří navštěvují zařízení či pracují pod jinou institucí a jsou naopak dětmi navštěvováni (např. v rámci PPP, SVP atp.). Nejméně psychologů je v dětských domovech, ačkoli těchto zařízení je nevíce. Naopak nejčastěji jsou psychologové v ústavní výchově zaměstnanci diagnostických ústavů.

V rámci mapování pozice psychologa v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy nás zajímaly následující oblasti:

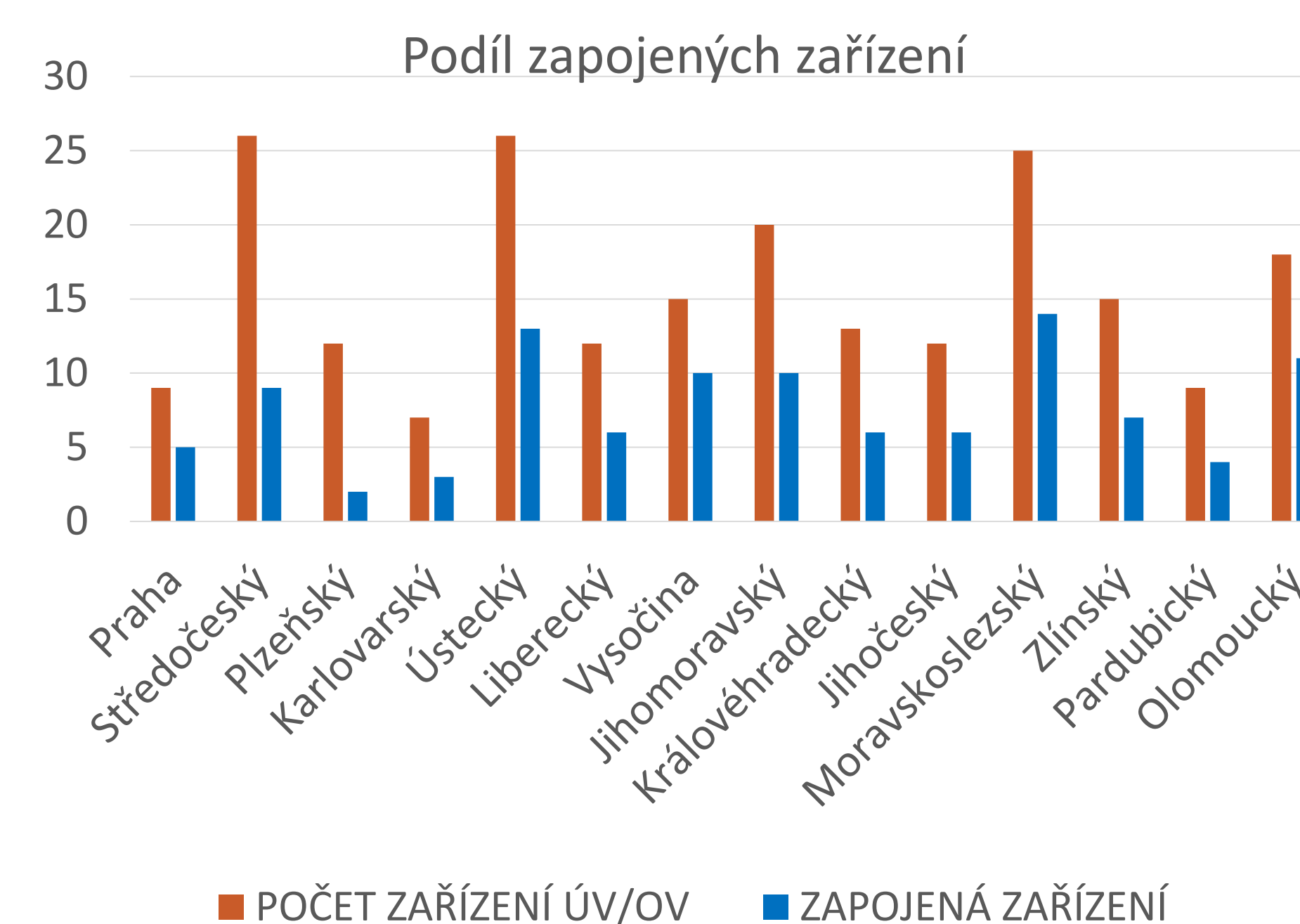
- dosažené vzdělání, zaměření terapeutického výcviku a absolvované kurzy psychologů, kteří s dětmi v zařízeních pracují
- zkušenosti v oboru psychologa i v oblasti ústavní a ochranné výchovy
- forma spolupráce se zařízením
- rozsah a náplň práce psychologa
- oblast podpory, potřeb a pracovních podmínek psychologů v daných zařízeních

METODOLOGIE

K šetření byl použit on-line dotazník pro ředitele zařízení a psychology. Podoba dotazníků byla konzultována s odborníky z cílové skupiny. Dotazník byl elektronicky distribuován ředitelům zařízení a přes ně také psychologům. Odpovědi se vrátily od 114 ředitelů a 42 psychologů. Z nich bylo následně 6 osloveno pro rozhovor, jehož prostřednictvím je možné získat hlubší vhled do odpovědí.

Respondenti

Do vyplnění dotazníků se zapojilo 83 dětských domovů, 15 dětských domovů se školou, 14 výchovných ústavů a 6 diagnostických ústavů. Na základě odpovědí od ředitelů bylo zřejmé, že do vyplňování dotazníku se zapojila zařízení z celé České republiky, zastoupeny byly všechny kraje.

Nejvíce ředitelů (25%) uvedlo, že využívají služeb psychologa v rámci spolupráce s PPP. Podobně byly zastoupeny také odpovědi, že psychologické služby dětem poskytuje psycholog, který je přímo zaměstnaný zařízením (24%). V nabízených odpovědích byla také možnost označit, že zařízení psychologa nemá, nikdy nemělo a ani ho nechce. Tuto odpověď neoznačil nikdo.

Psycholog v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

ZÁVĚRY

Vzdělání psychologů

Ředitelé i psychologové považovali za nezbytné pro vykonávání práce psychologa s dětmi umístěnými v ústavní výchově dokončené vysokoškolské psychologické vzdělání a téměř všichni psychologové, kteří byli do šetření zapojeni, ho také měli. Ředitelé i psychologové se celkově také shodují v tom, že je vhodné další vzdělávání (terapeutický výcvik, kurzy atp.), ale není to nezbytně nutné. Přesto většina psychologů má absolvovaný nebo alespoň započatý dlouhodobý terapeutický výcvik.

Úvazek psychologa

Všichni oslovení ředitelé by stáli o užší spolupráci s psychologem pro umístění dětí. Výše úvazku byly udávány různé, ačkoli nejčastěji byla uvedena spolupráce na celý úvazek, byla často zmiňována také nepravidelná spolupráce podle potřeby. Celý úvazek byl spolu s polovičním úvazkem zmiňován také psychology.

Činnosti

Mezi významnými činnostmi psychologa v zařízení byla udávána poradenská a terapeutická práce s dětmi (a to i přesto, že řediteli není považován nutný terapeutický výcvik psychologů). Ředitelé jako nejdůležitější činnost psychologa udávají řešení naléhavé situace dítěte, a to přestože více než 30% z nich by ideální pracovní zapojení psychologa vnímalo jako nepravidelné nebo ve výši 0,2 úvazku, což je v kombinaci s požadavkem na intervenci v krizové situaci velmi obtížné zajistit nejen časově, ale také z pohledu vztahu

a důvěry mezi psychologem a dětmi.

Činnosti, které vnímají ředitelé i psychologové jako nejméně důležité jsou např. pomoc při výběru nových zaměstnanců, tvorba preventivního programu, reedukace a nápravy učení. Ředitelé označili také administrativní práce, psychologové ale udávají, že tuto činnost vykonávají poměrně často. Je patrné, že ačkoli je v posledních letech odbornou veřejností a národními i nadnárodními institucemi vyzdvihována práce s rodinou a prevence, ani jedna z těchto oblastí nejsou při práci psychologa v zařízení považovány za prioritní. A to přesto, že právě psycholog může být tím, kdo by tuto oblast svou činností v ústavní výchově mohl významně rozvíjet. Soudíme, že příčina může být opět v nejasné koncepci psychologa v ústavní a ochranné výchově, nedefinované roli, pozici a jeho náplni práce.

Psycholog vs. etoped

S předchozím doporučením souvisí také nejasné vymezení role a činnosti psychologa vůči pozici etopeda. Ředitelé poměrně jednoznačně reflektovali nezastupitelnost obou pozic v zařízení, ale jejich vymezení v činnostech nebylo patrné. Ačkoli významná většina ředitelů odpověděla, že etoped nemůže zastat práci psychologa, rozdíl v jejich činnostech byl zřejmý pouze v oblasti vyšetření. Stejně tak psychologové reflektovali rozdíl pozic etopeda a psychologa zpravidla pouze podle zkušenosti ve svém zařízení, ale obecná kritéria a hranice obou profesí byla nejednoznačná. Často záleželo spíše na osobnostním nastavení a zkušenostech lidí, kteří dané pozice v zařízeních zastávají nebo zastávali v minulosti.

DOPORUČENÍ

- Psycholog by měl mít další vzdělávání zaměřené podle toho, v jaké instituci pracuje.
- Výše úvazku práce psychologa s dětmi v ústavní výchově by měla být odvozena od typu zařízení a jeho klientely.
- Doporučovali bychom jasné vymezení a rozlišení pracovní náplně psychologa a etopeda.
- Větší zapojení psychologů do plánování preventivních aktivit zařízení a při práci s rodinou, ačkoli je zřejmé, že tato oblast je závislá na více faktorech.
- Nastavení metodické podpory pro psychology, jejich pravidelné supervize a možnost stáží v dalších zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, kde by mohli reflektovat svou práci a sbírat inspiraci pro její další rozvoj.
- Hlavním doporučením by bylo vytvoření koncepce práce psychologa v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, která by jasně vymezila doporučené činnosti práce psychologa v jednotlivých typech zařízení, jejich rozsah a zaměření, přesnější nároky na další vzdělávání.

Plná verze zprávy je k dispozici na vyžádání na NÚV.

Kontakt na autorku:

lucie.myskova@nuv.cz

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Adresa: Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10

IČO: 00022179

Telefon: 274 022 111

www.nuv.cz